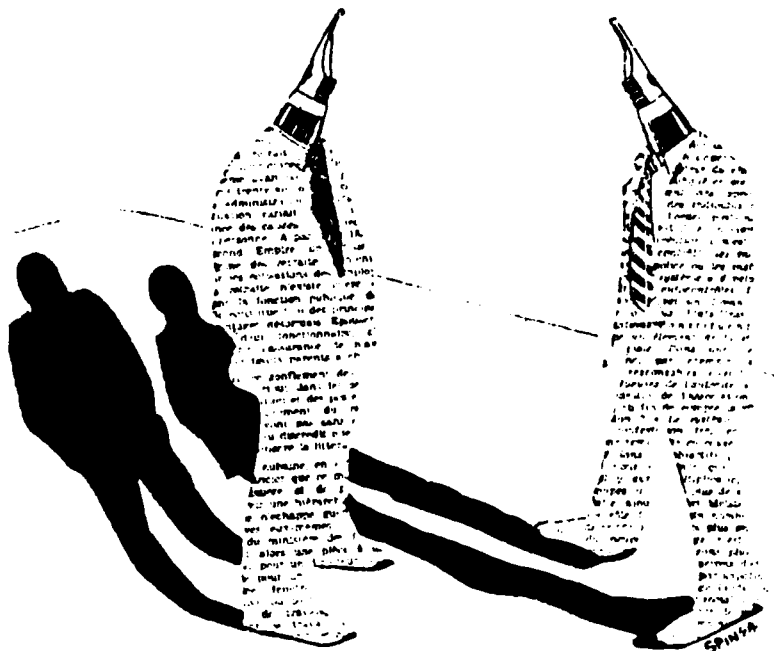

λόγος – αντίλογος – διάλογος

Η γέννηση, η μετεξέλιξη του ΠΑΣΟΚ

Η πάλη των απόψεων*

Η διαδικασία γέννησης του ΠΑΣΟΚ σαν πολιτικό κίνημα δεν ταυτίζεται με τις ιστορικές εμπειρίες δημιουργίας των

κομμάτων τόσο της δεύτερης όσο και της τρίτης διεθνούς. Στη μεν πρώτη περίπτωση έχουμε την συνάθροιση διαφόρων πολιτι-

* ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Το κείμενο αυτό τμήμα της εισήγησης του Μιχάλη Χαραλαμπιδή στην 18η σύνοδο της ΚΕ του ΠΑΣΟΚ (Σεπτέμβριος 1985) με ορισμένες μικρές προσαρμογές αναγκαίες για την μεταφορά από τον προφορικό στον γραπτό λόγο, θέτει με συντομία σε γενικές γραμμές το πρόβλημα της εσωκομματικής διαμάχης και των πολιτικών τάσεων στους κόλπους του κυβερνώντος κόμματος.

κών ομάδων, πολιτικών σχολών, ηγετών, που εκφράζουν το εργατικό κίνημα σε εθνικό επίπεδο στα τέλη του περασμένου αιώνα. Αποτέλεσμα αυτού του σχηματισμού ήταν η διατήρηση, αποδοχή και θεσμοποίηση των οργανωμένων πολιτικών ρευμάτων στο εσωτερικό τους, υπήρξε δε το πρότυπο δημιουργίας και λειτουργίας των σοσιαλιστικών κομμάτων της Γαλλίας, Γερμανίας, Ιταλίας κλπ. Τη δεύτερη περίπτωση αποτελούν οι αριστερές μπολσεβίκικες ομάδες-φράξιες που εμφανίστηκαν στο εσωτερικό των σοσιαλδημοκρατικών κομμάτων. Έτσι από την διάσπαση της μπολσεβίκικης φράξιας με τον Λένιν από το σοσιαλδημοκρατικό κόμμα Ρωσίας προήλθε το ΚΚΣΕ, από την διάσπαση στο Ιταλικό σοσιαλιστικό κόμμα προήλθε το ΚΚΙ. Τα κόμματα αυτά τα χαρακτήριζε μια καθορισμένη πολιτικοϊδεολογική ταυτότητα καθώς και οι μορφές οργάνωσης που αναπτύχθηκαν από τον Λένιν στο βιβλίο του *Τι να κάνουμε*.

Το ΠΑΣΟΚ ακόμα και σαν διαδικασία γέννησής του δεν ταυτίζεται με τα προηγούμενα δύο ιστορικά πρότυπα (εκτός από ορισμένες ομοιότητες στην πρώτη του φάση με το πρώτο ιστορικό πρότυπο). Οικοδομείται κάτω από ιδιαίτερους ιστορικούς, πολιτικούς και κοινωνικούς όρους. Είναι προϊόν μιας ιστορικής διαδικασίας που την χαρακτήρισαν τα εξής δεδομένα:

Αδυναμία της παραδοσιακής αριστεράς να δώσει προοπτική αλλαγών, εξουσίας στο λαϊκό κίνημα. Καταλυτική παρουσία του

Ανδρέα Παπανδρέου σαν εκφραστή των προσδοκιών του λαού για εθνική ανεξαρτησία και κοινωνική αλλαγή. Κυριαρχία στον μορφωτικό χώρο της αριστεράς απόψεων και στρατηγικών που δεν είχαν να κάνουν με την ελληνική πραγματικότητα. Κυριαρχία δηλαδή μιας θεωρίας, μιας συνειδησης που αλλού την έχω χαρακτηρίσει «ψεύτικη». Κυριαρχία στην γενικότερη πολιτική σφαίρα πελατειακού τύπου πολιτικών σχέσεων (παλαιοκομματισμός) και ανυπαρξία ολοκληρωμένων πολιτικών θεσμών (πολιτικά κόμματα, συνδικάτα).

Η διάσπαση του ΚΚΕ και η δημιουργία του ΚΚΕεσ είχε τα στοιχεία μιας οργανωτικής παρά μιας πολιτικής και πολύ περισσότερο μιας θεωρητικής ρήξης.

Το ΠΑΣΟΚ που η διακήρυξη αρχών της 3ης του Σεπτέμβρη το τοποθετούσε στον χώρο μιας νέας αντιιμπεριαλιστικής αυτοδιαχειριστικής αριστεράς με κύριο εκφραστή αυτής της ιδεολογικής κατεύθυνσης τον Ανδρέα Παπανδρέου και ένα μικρό πυρήνα στελεχών ενσωμάτωνε ταυτόχρονα τα υπάρχοντα εκείνη την περίοδο στην ελληνική κοινωνία πολιτικοϊδεολογικά ρεύματα.

Έτσι η μεν παλαιοκομματική εκδοχή ήταν μία συνιστώσα ενδογενής του ΠΑΣΟΚ, η δε παλαιοαριστερή μία συνιστώσα τόσο ενδογενής όσο και επίκτητη. Ερχόταν από την ιδεολογική ηγεμονία που εξασκούσε η παραδοσιακή αριστερά στο γενικό μορφωτικό χώρο. Ήταν η περίοδος άνθησης του Μαρξισμού-Λενινισμού δηλ. Σταλινισμού και της ΚΝΕ.

Ασφαλώς η συντομία του κειμένου αφαιρεί από τον συγγραφέα τη δυνατότητα της ευρύτερης ανάπτυξης των απόψεών του που κατά καιρούς και συστηματικά έχει εκθέσει και που κατά κύριο λόγο έχουν συγκεντρωθεί στα βιβλία του Για την αυτοδιαμόρφωση-επαναθεμελίωση της ελληνικής αριστεράς και Πώς μπορεί να κυβερνά η αριστερά. Την αδυναμία αυτή ελπίζουμε να αναπληρεί η ιδιότητα του κειμένου σαν ήδη ad hoc κατατεθειμένης μαρτυρίας. Τα «Τετράδια», σταθερά προσανατολισμένα σ' έναν ανοιχτό, χωρίς παγίδες και μεθοδεύσεις, διάλογο, φιλοδοξούν να συμβάλουν στο άνοιγμα μιας συζήτησης στο χώρο της αριστεράς, που να περιλαμβάνει και τα ζητήματα της δημιουργίας και μετεξέλιξης των ρευμάτων που συγκρούστηκαν μέσα στο ΠΑΣΟΚ από την ίδρυσή του μέχρι σήμερα. Συζήτηση που να ξεπερνά την στεία συνθηματολογία ή την κατευθυνόμενη, post festum, από τις πολιτικές σκοπιμότητες και την συγκυρία κοιτική.

Στην πάλη ανάμεσα σε αυτά τα ιδεολογικά ρεύματα κυριάρχησαν τα δύο τελευταία. Μία πάλη η οποία είναι καταγραμμένη σε κείμενα, άρθρα, βιβλία, απόψεις, συμπεριφορές των στελεχών και των οργάνων από το 1974 μέχρι το 1979-80. Μία πάλη που έγινε χωρίς αρχές αποκλειστικά και κύρια από την μεριά της παραδοσιακής «αριστερής» εκδοχής του ΠΑΣΟΚ, η οποία την πολιτικοϊδεολογική και μορφωτική της αδυναμία την έκανε συσπείρωση, ομάδα μηχανισμού, λασπολογία.

Έτσι το σπέρμα μιας νεοαριστερής αντιμπεριαλιστικής εκδοχής του ΠΑΣΟΚ εγκλωβίστηκε στο εσωτερικό του από τις δύο ψεύτικες συνειδήσεις, τον παλαιοκομματισμό και την παραδοσιακή αντίληψη.

Η ένταση της ιδεολογικής πάλης στο εσωτερικό του κινήματος την περίοδο 1977-79, η συμμετοχή σ' αυτή την πρώτη περίοδο του Ανδρέα Παπανδρέου, η μορφωτική αδυναμία του παραδοσιακού χώρου του ΠΑΣΟΚ, η αποτυχία της θεωρίας και της πολιτικής του στους κοινωνικούς αγώνες (οικονομική κρίση, φοιτητικό κίνημα 815) η γενικότερη κρίση της ηγεμονίας της παραδοσιακής αριστεράς (άρχισε η κρίση των ΚΝΕ, ΡΗΓΑ, ΚΚΕμλ, ΕΚΚΕ) οδηγούν στο εξής φαινόμενο:

Έχουμε μία καταλυτική κρίση του παραδοσιακού «αριστερού» χώρου του ΠΑΣΟΚ που φθάνει μέχρι την διάσπασή του. Το ένα κομμάτι διαγράφει το άλλο και του αποδίδει την ευθύνη για την αποτυχία της πολιτικής της νεολαίας ΠΑΣΟΚ σε σχέση με τον 815 (καταλήψεις κλπ). Έτσι ερμηνεύεται η διαγραφή των Τζιόλα, Τζουθάνου, κλπ, των οποίων η παραδοσιακή εκδοχή παρουσιάζεται ανάγλυφη στο πρώτο τεύχος του «Φυλλάδιου». Το άλλο νόμιμο κομμάτι προσαρμόζεται, αποδέχεται, χωρίς να αφομοιώσει την νεοαριστερή, αντιμπεριαλιστική αυτοδιαχειριστική εκδοχή αλλά ταυτόχρονα καταλαμβάνει τον κεντρικό καθοδηγητικό μηχανισμό. Από εδώ και πέρα (θρισκόμαστε πια στο 1980) η πάλη δεν γίνεται με όρους πολιτικούς ιδεολογικούς αλλά με όρους μηχανισμού. Όποιος κατέχει τον κεντρικό κα-

θοδηγητικό μηχανισμό καθορίζει την πολιτικοϊδεολογική ταυτότητα του κινήματος, εκφράζει την νομιμότητά του.

Η θεωρία της εξάρτησης δεν χρησιμοποιείται σαν ερμηνευτικό σχήμα στους διάφορους κοινωνικούς χώρους (φοιτητικό, εργατικό) αλλά ανάγεται σαν μέσο για την νομιμοποίηση της κομματικής εξουσίας. Όπως ο Μαρξισμός-Λενινισμός έγινε στις χώρες του «υπαρκτού σοσιαλισμού» μέσο για την νομιμοποίηση της κρατικής εξουσίας.

Η θεωρία της εξάρτησης λειτουργεί προπαγανδιστικά όχι σαν δυναμικό μέσο ανάλυσης και παρέμβασης στους κοινωνικούς χώρους. Εμφανίζονται στο λεξιλόγιο και στα συνθήματα του ΠΑΣΟΚ οι λέξεις λαϊκή συμμετοχή, αυτοδιαχείριση που βρίσκονται όμως σε διάσταση με την μη χρήση τους μέχρι εκείνη την περίοδο (1980) και κύρια με την ανυπαρξία των συνδικαλιστικών παρατάξεων ΠΑΣΚΕ-ΠΑΣΠ σε μια δική τους οργανωτική συγκρότηση και αυτονομία. Η σχέση του ΠΑΣΟΚ με τις μαζικές οργανώσεις ήταν κοντά στο πλαίσιο σχέσεων που έχουν τα κόμματα της Τρίτης Διεθνούς με το μαζικό κίνημα και όχι σχέσεις ενός κόμματος που έχει μία αυτοδιαχειριστική προοπτική.

Η μεγάλη αντιπαράθεση που αναπτύχθηκε μέσα στο κίνημα για την παγκόσμια οικονομική κρίση, τον νέο διεθνή καταμερισμό της εργασίας και της επιστήμης, τους μετασχηματισμούς στο Πανεπιστήμιο (νόμος 815), η ολοφάνερη αποτυχία της πολιτικής της κεντρικής καθοδήγησης και της επιτροπής νεολαίας στο νεολαιιστικό χώρο αντί να οδηγήσει σε ριζικές αλλαγές στα καθοδηγητικά όργανα λύθηκε με αναδιατάξεις στο εσωτερικό του κεντρικού καθοδηγητικού μηχανισμού. Ζήτημα που αποτελεί την αρχή της γραφειοκρατικοποίησης ενός κόμματος.

Κατά την άποψή μου αν μέσα από μια πολιτική ιδεολογική αντιπαράθεση, την επιβεβαίωση μίας γραμμής και την αποτυχία της άλλης δεν προκύπτει αυτόματα μια αλλαγή στο επίπεδο των πολιτικών καθοδηγητικών οργάνων τότε έχουμε το φαινόμενο σχηματισμού της γραφειοκρατίας

Η αντιδεξιά εξέγερση του λαού, η διαφαινόμενη κυβερνητική προοπτική συνοδεύονται από μια μεγάλη οργανωτική ανάπτυξη και αύξηση του ΠΑΣΟΚ. Έχουμε ένα ρεύμα μελών ΠΑΣΟΚ αλλά δεν υπάρχει ένα «ρεύμα ιδεών ΠΑΣΟΚ» στην κοινωνία. Οι πολιτικοί, ιδεολογικοί, οργανωτικοί δεσμοί του με τις μάζες είναι χαλαροί, συντεχνιακού, πελατειακού τύπου· ιδεολογικά παρουσιάζεται στάσιμο, πολιτικά χαρακτηρίζεται σαν κίνημα γνώμης. Θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για ένα φαινόμενο πολιτικού γιγαντισμού ή πολιτικού νανισμού.

Την περίοδο λοιπόν που το ΠΑΣΟΚ βρίσκεται κοντά στην κυβέρνηση και προετοιμάζεται να γίνει «κόμμα εξουσίας», παρουσιάζει, όσον αφορά τις σχέσεις του με την κοινωνία, τις εσωτερικές του λειτουργίες,

την ιδεολογία του και την πολιτική του γραμμή, τα πρώτα χαρακτηριστικά μιας λαϊκίστικης εξέλιξης. Χαρακτηριστικά που εντείνονται όταν μπαίνει στο κράτος και προσπαθεί να το χρησιμοποιήσει σαν μέσο των αλλαγών που επιδιώκει να πραγματοποιήσει. Πρόκειται όμως για ένα τύπο λαϊκισμού που από την γέννησή του, λόγω των ιδιαίτερων ελληνικών κοινωνικών συνθηκών, της ιδιομορφίας του κράτους, την οριακότητα των μεσοστρωμάτων και των σχέσεων εξάρτησης, είναι «νόθος». Δεν ολοκληρώνεται, δεν έχει προοπτική. Γιαυτό τον λόγο το ΠΑΣΟΚ ή θα υπάρξει σαν αντιιμπεριαλιστικό σοσιαλιστικό κίνημα ή δεν θα υπάρξει καθόλου.

Μιχάλης Χαραλαμπίδης